

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

21(30)
2021

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

**AKTUALIOJI ANTROPOLOGIJA: PASAULIO LIETUVIŲ
TYRIMAI IR ĮŽVALGOS**

Sudarytojai ASTA VONDERAU ir VYTIS ČIUBRINSKAS

**CURRENT ANTHROPOLOGY: WORLD LITHUANIAN
ANTHROPOLOGISTS' RESEARCH AND INSIGHTS**

Edited by ASTA VONDERAU and VYTIS ČIUBRINSKAS

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2021

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – mokslinis etnologijos ir socialinės ir kultūrinės antropologijos žurnalas. Jame spausdinami recenzuojami straipsniai, konferencijų pristatymai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas pristato mokslo aktualijas ir skatina teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Lithuanian Ethnology: Studies in Social Anthropology and Ethnology – is a peer reviewed journal of ethnology and social and cultural anthropology. It publishes articles, conference presentations, book reviews and review articles, which may be in Lithuanian or English, primarily focused on Lithuania, Central and Eastern Europe. The journal represents current debates and engages in methodological discussions.

REDAKCIŪNĖ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius / Editor-in-Chief)

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Chris Hann

Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Haale / Saale, Germany

Jonathan Hill

Pietų Ilinojaus universitetas / Southern Illinois University, Carbondale, USA

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Heriot-Watt universitetas / Heriot-Watt University, Edinburgh, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

REDAKCIŪNĖS KOLEGIJOS SEKRETORĖ / EDITORIAL ASSISTANT

Danguolė Svidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher: Redakcinės kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

Lietuvos istorijos institutas

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius

<www.istorija.lt>

Žurnalas registruotas / The Journal is indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate,

Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S-LIP-19-58)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Asta Vonderau, Vytis Čiubrinskas</i>)	6
Editorial (<i>Asta Vonderau, Vytis Čiubrinskas</i>)	9

Aktualioji antropologija: pasaulio lietuvių tyrimai ir išvalgos / Current Anthropology: World Lithuanian Anthropologists' Research and Insights

Ką antropologija mums sako apie šiandieninį pasaulį? Apskritojo stalo diskusija (<i>parengė ir diskusijai vadovavo Kristina Jonutytė</i>)	11
What can Anthropology Tell us about the Contemporary World? A Roundtable Discussion (<i>discussion chair Kristina Jonutytė</i>)	

Straipsniai / Articles

Asta Vonderau

Debesijos plėtra Švedijoje: kritinis žvilgsnis į skaitmeninės ateities megaprojektus	33
Growing the Cloud: Investigating Mega Projects of the Digital Future in Sweden. Summary	49

Kristina Jonutytė

Tarp paklusnumo ir subversijos: buriatų budizmas ir valstybė	53
Between Submission and Subversion: Buryat Buddhism and the State. Summary	73

Eugenijus Liutkevičius

Ukrainos baptistų judėjimo transformacijos visuomenės pokyčių ir lūžių akivaizdoje	75
Transformations of the Ukrainian Baptist Movement in the Face of Societal Changes and Upheavals. Summary	96

Gediminas Lankauskas

Apie santuokos apeigų „valstybinimą“ sovietų Lietuvoje	99
On the 'Statising' of Marriage Rites in Soviet Lithuania. Summary	123

Dovilė Budrytė

Lytis, karas ir atmintis: „atminties taškai“ Lietuvos partizaniniame kare (1944–1953) dalyvavusių moterų pasakojimuose	127
Gender, War and Remembrance: 'Points of Memory' in the Narratives of Women Participants in the Partisan War (1944–1953) in Lithuania. Summary	146

Kiti straipsniai / Other Articles

Ilona Kazlauskaitė

- Migracija į Lietuvą studijų tikslais ir tarptautinių studentų identiteto
raiška integracijos ir atskirties perspektyvoje 149
Migration to Lithuania for Studies, and the Expression of the Identity
of International Student from the Perspective of Integration and
Exclusion. Summary 170

Vaida Rakaitytė

- Lauminėjimas* muziejuje: lietuvių liaudies žaidimo užrištomis akimis
gyvoji rekonstrukcija 173
Blind Man's Buff at the Museum: A Live Reconstruction of
the Traditional Lithuanian Folk Game *Lauminėjimas*. Summary 197

Konferencijos pranešimas / Conference Paper

Agnieška Avin

- Angažuotoji antropologija: kaip rašymas tampa politiniu 199
Engaged Anthropology: How Writing Becomes Political. Summary 204

Recenziniai straipsniai / Review Articles

Auksuolė Čepaitienė

- Apie besiplečiančią etnologinių tyrimų erdvę ir galimybes Lietuvoje 207
The Expanding Field and Opportunities for Ethnological Research
in Lithuania. Summary 215

Vytautas Tumėnas

- Kompleksinis žvilgsnis į lietuvių ir kitų baltų svaigiuosius gėrimus ir jų
apeigas 219
A Complex Look at Lithuanian and other Baltic Intoxicating Drinks
and their Rituals. Summary 234

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

- Donatas Brandišauskas. Leaving Footprints in the Taiga: Luck, Spirits
and Ambivalence among the Siberian Orochen Reindeer Herders
and Hunters (*Ieva Paberžytė*) 239
Felix Ringel. Back to the Postindustrial Future: An Ethnography
of Germany's Fastest-Shrinking City (*Aušra Teleišė*) 243

Gaila Kirdienė. Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose 1: Brolystė ir vienybė; Lietuvių ir latvių muzikinis-kultūrinis bendravimas sovietmečiu politinio kalinimo ir tremties vietose 2: Vorkutos dainos. G. Kirdienė (sud.), D. Vyčinienė (pareng.) (<i>Rūta Žarskienė</i>)	246
Lina Leparskienė. Papasakoti Trakai (<i>Karina Firkavičiūtė</i>)	252
Klaudijus Driskius. Tirpstanti tapatybė: Baltarusijos lietuviai (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	257

Konferencijos / Conferences

SIEF 15-asis kongresas Helsinkyje (<i>Ilona Kazlauskaitė, Anna Pilarczyk-Palaitis, Vidmantas Vyšniauskas</i>)	261
---	-----

Pratarmė

Šis Lietuvos etnologijos specialus numeris skirtas supažindinti su naujausiais užsienyje gyvenančių ar iš jo sugrįžusių kolegų darbais. Pavadindami šį leidinį *Aktualioji antropologija: pasaulio lietuvių tyrimai ir išvalgos* siekiame paakinti skaitytoją atkreipti dėmesį į tyrimus, kuriuose gvildenami naujausi ir aktualesni etnologijos ir antropologijos mokslų klausimai, pradedant „skaitmenine visuomene“ ir baigiant trauminės atminties daugiaplaniškumo ypatybėmis.

Norėdami skaitytoją įvesti į mokslinių aktualijų verpetą pirmiausia pristatome diskusijų forumą, kurį parengė ir vedė Lietuvos antropologų asociacijos iniciatorė – Kristina Jonutytė. Jos sukviestoje „Apskrito stalo“ diskusijoje, pavadintoje „Ką antropologija mums sako apie šiuolaikinį pasaulį“, dalyvavo trys tyrėjos iš Harvardo, Majamio bei Kalifornijos Berklio universitetų JAV: Ieva Jusionytė, Neringa Klumbytė ir Rima Praspaliauskienė bei šio Lietuvos etnologijos numerio sudarytoja Asta Vonderau iš Martyno Liuterio universiteto Halėje, Vokietijoje. Jos diskutavo aktualiais antropologijos mokslo politikos, metodologijos bei taikomojo mokslo aspektais.

Minėtajai šio numerio *Aktualiosios antropologijos* tematikai skirti penki straipsniai pradedami Astos Vonderau tyrimo, atlikto Švedijoje, pristatymu, kuriame gvildinama labai aktuali šiuolaikinio globalizuoto pasaulio problema – globalios skaitmenizacijos plėtra bei jos įtaka socialinei ir gamtinei aplinkai. Įkandin eina du – Kristinos Jonutytės ir Eugenijaus Liutkevičiaus – straipsniai, kuriuose nagrinėjamos budizmo ir baptistų religijos politinės aktualijos Buriatijoje (Rusija) bei Ukrainoje. Čia labai taikliai iškeliami, atrodytų, anapus religijos antropologijos problematikos lauko išeinantys, tačiau tiesiogiai religinius judėjimus veikiantys politinio lojalumo bei visuomeninių transformacijų įtakų klausimai.

Patyręs postsocializmo antropologijos tyrinėtojas iš Kanados Gediminas Lankauskas savo straipsnyje gilinasi į santuokos apeigas sovietinėje Lietuvoje keldamas klausimą apie jų susovietinimą per totalitarinės valstybės primestą santuokos modelio įgyvendinimą. Straipsnyje taikliai parodoma, kaip net tokia privati sfera buvo suvalstybinta, ir kartu tai palyginti atrodo kaip visiška šiuolaikinėje Lietuvoje vykstančio viešosios sferos privatizavimo priešingybė.

Biografinį empirinių duomenų rinkimo metodą taikanti ir vykdanči tarpdisciplininius tyrinėjimus JAV politologė Dovilė Budrytė savo straipsnyje nagrinėja trauminės atminties ir su tuo susijusių moralinių iššūkių peripetijas pokario Lietuvos partizaniniame kare, pabrėždama socialinės lyties aspektus atminties naratyvuose ir kad moterų vaidmuo juose negali būti laikomas pasyviu, nes jos kuria „savąsias daugybines traumines praeitis“.

Kiti du šio žurnalo numerio straipsniai parengti etnologijos ir sociologijos (antropologijos) doktorančių iš Vytauto Didžiojo universiteto (VDU). Viena jų – Ilona Kazlauskaitė – nagrinėja beveik visiškai netyrinėtą, nors, atrodytų, savaime suprantamą studentų migracijos reiškinių. Straipsnyje aptariamas aktualus iššūkio studentų-migrantų identitetui aspektas, kai jie atsiduria tarp dviejų polių – juos priėmusios šalies (universiteto) integruojančių veiksmų ir jų patiriamos atskirties būklės. Vaida Rakaitytė imasi labai svarbios taikomosios muziejininkystės problematikos pristatydamą gyvąją – atkurtą ir įveiksmintą tradicinio lietuviško vaikų žaidimo rekonstrukciją Liaudies buities muziejuje Rumšiškėse. Šiuo straipsniu atveriamas kelias tam, ko Lietuvoje trūksta, – analitinei ir teoriškai pagrįstai taikomajai etnologijai.

Mokslo aktualumo pristatymą tęsia antropologė Agnieška Avin savo pranešime iš Kaune vykusios šių metų Nacionalinės jaunųjų sociologų-antropologų konferencijos. Autorė apžvelgia savo patirtį, sukauptą tyrinėjant Lietuvos romus ir akivaizdų jų stigmatizavimą viešumoje. Ji kelia klausimą dėl angažuotos, t. y. aktyvistinės, antropologijos svarbos šiuolaikinėje „žinių gamyboje“ apie žmones ir kultūras, o tai dažniausiai laikoma antropologų duona. Ji pabrėžia, kad antropologija, tapdama angažuotu socialiniu mokslu (tuo netapdama mažiau akademinu), stiprintų pasipriešinimą strateginiam atskirų grupių stigmatizavimui ir prisidėtų prie jautresnių žmogaus teisėms socialinių pokyčių visuomenėje.

Šiame numeryje kaip niekada gausu recenzijų ir apžvalgų – recenzuojami net aštuoni leidiniai. Savo recenziniame straipsnyje Auksuolė Čepaitienė imasi kontekstualiai įvertinti jos kolegų, Lietuvos istorijos instituto etnologų Rasos Paukštytės-Šaknienės, Žilvyčio Šaknio bei Irmos Šidiškienės, parengtą monografiją apie Vilniaus gyventojų laisvalaikį ir kultūrinę raišką. Ji pabrėžia, kad tai jau trečias šių autorių bendras veikalas ir kad jis iškalbingai byloja apie besiplečiančią etnologinių tyrimų erdvę. Vytautas Tumėnas tam pritaria savo straipsnyje recenzijoje aukštai įvertindamas lietuvių folkloro tyrinėtojos Daivos Vaitkevičienės monografiją apie baltų gėrimus ir jų vartojimo tradicijas ir laikydamas tai tarpdalykiniu etninės ekologinės ir etninio kulinarinio paveldo srities tyrimu.

Kitas pluoštas leidinių aptariamas recenzijų-apžvalgų skyriuje. Čia Kanados antropologė Ieva Paberžytė detalčiai nagrinėja Donato Brandišausko disertacijos pagrindu parengtą knygą apie Sibiro oročenų (evenkų) pasaulėžiūros ir medžioklinės gyvensenos sąveiką; Aušra Teleišė recenzuoja aktualią Didžiojoje Britanijoje Durhamo universitete dirbančio antropologo Felixo Ringelio knygą apie šiuolaikinius Vakarų pasaulio postindustrinius miestus, patiriančius deindustrializacijos bangą. Rūta Žarskienė recenzuoja savo kolegijų muzikinio folkloro specialistų Gailos Kirdienės ir Daivos Vyčnienės naujausius tyrimus;

Lina Leparskienė gilinasi į Trakų gyventojų praeitį analizuodama pačios surinktus vietinių gyventojų pasakojimus.

Žurnalo konferencijų skiltyje rasime išsamią Europos etnologų ir folklorininkų asociacijos (SIEF) konferencijos Helsinkyje apžvalgą, parengtą VDU doktorantų, kurie sutartinai pripažįsta joje patyrę daug gerų impulsų savo disertacijoms rašyti.

Asta Vonderau, Vytis Čiubrinskas